

ב"ה

מנהגי רבינו ברכת המזון

תדפיס מתוך הספר
"הליכות מנחם" חלק ב
(העומד לצאת בקרוב בעז"ה)

תשורה
משמחת הנישואין של
יוסף יצחק ודאבא גיטה שיחור
רייצס

י"ג אלול תשפ"ו

תוכן ענינים

פרק כג.....ב

ברכת המזון

מתוך סידור | ללא אבנט | "הרחמן הוא ישבור עול הגויים"

פרק כד.....ד

ברכת המזון בזימון

בבית כ"ק אדמו"ר מהור"צ | כיבוד כהן בזימון | זימון ע"י בן א"י - ביו"ט הראשון

פרק כה.....ו

הזימון בהיות רבינו המזמן

בהתוועדויות הגדולות | הגבהת הכוס | סדר הזימון

"ברשות... מרנן ורבנן ורבותי" | הגבהת באמירת "אלקיננו" | הגבהת הקול

פרק כו.....ט

ברכת המזון בהיות רבינו המזמן

סיום כל ברכה בקול | הבקשות שב"עלה ויבוא" - בקול | הנחת הכוס ב"בונה ירושלים" | הגבהת הקול בברכה הרביעית | שתיית כוס של ברכה

תדפיס מתוך הספר "הליכות מנחם" חלק ב

(שיצא לאור בקרוב בעז"ה)

להערות והערות:

מכון היכל מנחם, רח' ישעיהו 22 ירושלים

דוא"ל: havlin770@gmail.com

טל': 050-4125205

פרק כג

ברכת המזון

מתוך סידור

א. רבינו ה' תמיד מברך ברכת המזון מתוך הסידור¹.

ללא אבנט

ב. ככל הנראה לא נהג רבינו לחגור גארטל לפני ברכת המזון².

1. בספר המנהגים ע' 59 הובאה הוראת רבינו שקידוש לבנה אומרים מתוך הסידור.

ובסעודת יום א' דחג הסוכות תש"ל (תורת מנחם חנ"ח ע' 99) ביאר רבינו, הטעם שלא נכתב בספר המנהגים שגם ברכת המזון צריך לברך מתוך הסידור - שהוא מפני שקידוש לבנה ראה תמיד אצל חותנו, כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, שאומרו מתוך הסידור, ואילו בברכת המזון היו שינויים - בליל שבת ה' מברך בסידור ואילו ביום השבת לא נהג כן (ובתורת מנחם חנ"ח ע' 19 משמע שכן ה' גם מנהג כ"ק אדמו"ר מהורש"ב).

אמנם רבינו עצמו נהג תמיד לברך מתוך הסידור (עכ"פ כך ראו כשבירך בציבור).

[ולהעיר, שבתורת מנחם חנ"ח שם הובאה עוד הנהגה של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב בברכת המזון, שבעת אמירת "הרחמן" ה' נוהג להניח ידיו על זקנו. וראה שם הביאור בזה. ולא ידוע אודות הנהגה כזו אצל רבינו].

2. בדרך כלל כשראו את רבינו מברך ברכת המזון ה' עם גארטל בלאו הכי, שכן בסעודות יו"ט (בבית כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ) ה' כל הזמן עם עם גארטל, ובהתוועדויות שקיים בבית המדרש תמיד ה' נכנס עם גארטל לכבוד עצם ההתוועדות (גם כשאכל 'מזונות' בלבד).

[וכן הובא בספר המנהגים ע' 74 לגבי פורים, ש"מנהגי האדמו"ר" ש"לנטילת ידים, ברכות המוציא והמזון של סעודת פורים .. לבוש 'סויבעלענע היטל' וחגור אבנט"].

אמנם בכמה שנים הבחינו, שכאשר נכנס רבינו לסעודת מוצאי יום הכפורים (בבית כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ) אז נכנס עם סידור בידו וללא 'גארטל' - והיינו, שאף שנטל ידיו לסעודה ובירך ברכת המזון ה' ללא 'גארטל'.

[וכנראה משום שאינו סעודת יו"ט ממש. ולפי זה מובן שזוהי החידוש במה שהובא בספר המנהגים הנ"ל לגבי פורים, שה"ה לענין זה כסעודת יו"ט].

וכן נשמע חילוק זה מפי כמה מזקני החסידים, שהמנהג שבסתם סעודה אין מקפידים לחגור אבנט לברכת המזון,

"הרחמן הוא ישובר עול הגויים"

ג. כאשר נשאל רבינו לדעתו, הסכים שבברכת המזון צריך לומר "הרחמן הוא ישובר עול הגויים מעל צווארנו" (ולא כמו שנדפס בסידור 'תורה אור' ועוד: "עול גלות")³. אמנם לא הניח לתקן זאת בסידור הנדפס⁴ [ואין ידוע כיצד נהג רבינו לומר בעצמו⁵].

משא"כ בסעודת שבת וי"ט.

3. הג"ר ברוך (בן הגרא"ח) נאה כתב לרבינו, שלכאורה צ"ל "עול הגויים" ולא "עול גלות" (וכמו שהוא לנכון בברכת "אהבת עולם" לפני ק"ש), ושכנראה הנוסח "עול גלות" מקורו מהצנוורה, והשיב לו רבינו שדעתו מסכמת לכך - הובא בשלחן מנחם ח"א ע' שלג.

[כמו"כ בסידור שבו בירך רבינו ברכת המזון בביתו, נמצאת הגהה בכתב יד (לא נודע למי, ואינה כתי"ק רבינו) שצריך להיות "עול הגוים" - הובא בהערות וביאורים (אהלי תורה) גל' תתקכ"א ע' 90].

4 ראה הערות וביאורים (אהלי תורה) גל' תתקיד ע' 86 ואילך.

5. מקורות לב' הנוסחאות ושקו"ט כיצד יש לנהוג למעשה - ראה בהערות וביאורים (אהלי תורה) הנ"ל וכן בגל' תתקיא ע' 79. תתקיב ע' 73. תתקטו ע' 87. וראה גם סידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות ח"ב ע' תתפט הערה 146.

פרק כד ברכת המזון בזימון

בבית כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

א. בסעודות יו"ט שהתקיימו בביתו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (אחרי קבלת הנשיאות) רבינו לא הי' המזמן.

כיבוד כהן בזימון

ב. בסעודות אלו העיר רבינו כמה פעמים שיש לכבד בזימון את הכהן⁷.

6. אבל בשנים תש"י-תשי"א (לפני קבלת הנשיאות) זימן כמה פעמים, כמפורט ב'המלך במסיבו' ח"ב ע' ש-שא בנוגע ללילות חג הפסח וחג הסוכות.

[ויש לציין לכמה הנהגות שרשמו כותבי היומנים באותן הפעמים:

בליל ב' דחג הפסח תש"י רבינו בירך ואמר "ברשות אדוננו מורנו ורבינו בעל הבית הזה".

בליל ב' דחג הסוכות תשי"א בירך על הכוס ואמר את כל ברכת המזון בקול רם!

בליל שמח"ת תשי"א בירך על הכוס, ולאחר ששתה מהכוס ניגש אחד החסידים וביקש מרבינו לחלק "כוס של ברכה". רבינו סירב, שתה את כל היין שבגביע עד תום, והפך את הגביע לעיני כל המסובים!...].

7. כ"ה בסעודת ליל שמע"צ תשכ"ט (תורת מנחם חנ"ד ע' 165), ובסעודת יום א' דחג הפסח תשכ"ט (המלך במסיבו ח"א ע' 282).

ולהעיר שברשימת הנהגות שנרשמו מלילות הסדר בסוף שנות הכ"ף אצל רבינו (המלך במסיבו ח"ב ע' 315) נרשם: "מקריא ההגדה הוא המברך ברכת המזון". ובהערה שם: "כך נהגו, וכך אמר אד"ש מפורש בסדר הב' תשכ"ז".

אבל לכאורה י"ל שקשור עם היותו של מקריא ההגדה הקבוע כהן (ר' יעקב כ"ץ), וכפי שציין רבינו במפורש בשיחות הנ"ל.

ולהעיר שבליל שמע"צ תשכ"ט רצו לכבד את אחד המסובים בזימון ואמר רבינו, "שע"פ שולחן ערוך כשמיסב כהן צריך לכבדו". אבל למחרת בסעודת היום כיבד רבינו את מי שהזמינו בלילה (כדי לפייסו), באמרו לכהן (רי"כ הנ"ל): "בוודאי הנך נוהג כמו כ"ק מו"ח אדמו"ר שהי' מברך רק בסעודת הלילה, ואילו בסעודת היום הי' מכבד מישוהו אחר".

זימון ע"י בן א"י - ביו"ט הראשון

ג. פעם אחת ביו"ט הראשון (של סוכות) הורה רבינו שיכבדו עתה אורח מארץ ישראל בזימון, ולא ימתינו מלכבדו עד ליו"ט שני שאז לא יוכל לומר (ב"עלה ויבוא") "ביו"ט מקרא קודש הזה"⁸.

וראה גם ביומן מראש השנה תשכ"א, שיכבדו כהן לזמן בסעודת הלילה הראשון דוקא, ולאחר מכן בשאר הסעודות - כולל סעודת הלילה השני - כיבדו לרבנים אורחים שלא היו כהנים.

8. כ"ה בתורת מנחם חנ"ח ע' 101 (יום א' דחג הסוכות תש"ל): "בסיום הסעודה כיבדו כהן בברכת המזון, ואמר כ"ק שכדאי שיכבדו את הכהן מארץ הקודש (לאחר בקשת מחילה מהכהן שכיבדוהו כבר), שביו"ט שני לא מתאים שיזמן בתור שליח של המסובים, כיון שאינו יכול לומר 'ביו"ט מקרא קודש הזה'".

פרק כה

הזימון בהיות רבינו המזמן

בהתוועדויות הגדולות

א. בהתוועדויות הגדולות שהתקיימו בבית המדרש בסיום החג, וכן בהתוועדויות נוספות שבהם נטל רבינו ידיו לסעודה, ה' רבינו המברך והמזמן בקביעות [גם כאשר נמשכה הסעודה לתוך שבת, ורבינו לא קיים בעצמו פורס מפה ומקדש⁹].

הגבהת הכוס

ב. אחר נטילת מים אחרונים היו מוזגים לרבינו הגביע (לאחר שטיפה והדחה¹⁰), והי' לוקחו ומגביהו באותו אופן שהגביהו לקידוש¹¹.

9. בפרק כד הערה 3 הובאו דברי רבינו שהמזמן ראוי שיברך בנוסח של שאר המסובים. ולכאורה, בהתוועדויות אלו רבינו לא ה' אומר "רצה" שהרי לא המשיך לאכול בלילה, ואילו שאר המסובים נהגו ב"פורס מפה ומקדש" ואכלו בלילה וממילא היו צריכים לומר "רצה" בברכת המזון, ויש לבאר כיצד זה מתאים עם דברי רבינו הנ"ל שהמזמן ראוי שיברך בנוסח של שאר המסובים.

ונראה שיש לחלק בין "יעלה ויבוא", שהמזמן אומר בקול רם והמסובים עונים אמן אחר אמירתו שבוה ראוי שהמזמן יברך בנוסח של המסובים, לבין "רצה" שהמברך אומר לעצמו ואינו נוגע לשאר המסובים.

וגם אפשר שמה שהובא בהערה הנ"ל הוא רק עדיפות שלכתחילה, היינו שלענין הכיבוד בזימון עדיף לכתחילה שבן א"י יזמן בלילה הא' כי בלילה הב' הוא לא יוכל לומר 'ביו"ט מקרא קודש הזה', ואילו בן חו"ל יוכל שפיר לומר זאת בלילה הב'. אמנם כל זה הוא עדיפות שלכתחילה (שבמקום שאפשר יברך בן א"י ביו"ט ראשון ובן חו"ל ביו"ט שני ולא להיפך), אך לענין "רצה" לא שייך זה (אין שתי אפשרויות) ולכן רבינו ברך על הכוס גם כשלא אמר "רצה".

בנוגע ל"פורס מפה ומקדש" שרבינו לא נהג בוה אף פעם - ראה להלן פרק מה סעיף ח, וראה שם ס"י גם בנוגע להנהגת רבינו באמירת "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת ומנוחה" כשלא קידש ולא אכל בשבת.

10. הסדר ה' שבתחילת ההתוועדות ה' רבינו מנגב הגביע מכל צידיו, ולאחר ששתה בו יין במשך ההתוועדות, ה' הגביע נמסר שוב להדחה ושטיפה לפני ברכת המזון. ורבינו ה' שוב מנגבו היטב.

11. היינו שהגביהו פחות מג' טפחים מעל השלחן, כדרך שנהג כשקידש בשיבה, ואחז הכוס על כף היד וחלק קטן מהכוס ה' גם על האצבעות (ראה להלן פרק נה סעי' יא-יב ובהערות).

סדר הזימון

ג. ה' אומר בקול "רבותי מיר וועלן בענטשן", וממתין שהקהל יאמרו "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם", ולאחר שהקהל מסיימים, אומר בקול¹² "שם ה' מבורך מעתה ועד עולם" (ונשמע בבירור¹³ שתיבת "יהי" אומר עוד קודם לכן - יחד עם הקהל¹⁴).

ולאחר מכן אומר בקול "ברשות מרנן כו'", והי' ממתין שהציבור יסיימו "ברוך אלקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו", ורק אז חוזר ואומר בקול "ברוך אלקינו כו"¹⁵.

"ברשות... מרנן ורבנן ורבותי"

ד. בדרך כלל כשהי' רבינו אומר "ברשות מרנן ורבנן ורבותי", הי' מפסיק מעט אחר תיבת "ברשות"¹⁶.

12. בסידור 'תורה אור' נדפס ש"עונין המסובין יהי שם גו'", ומשמע לכאורה שאין המזמן עונה עמהם. אבל המנהג בפועל שגם המברך אומר אחריהם.

וראה בסידור ר' שבתי סופר מפרעמישלא, ברכת המזון והנהגתו, מהדורת תשס"ב, ע' ה הערה 7 שנלאו מלמצוא מקור למנהג זה בספרי הלכה ומנהג ובסידורים קדמונים, אבל כן הוא המנהג בפועל. וכ"ה בפסקי תשובות סי' קצב הערה 9.

13. כן מתועד בהקלטות משנת תשל"ח (בזמנים שונים באותה שנה).

14. אפשר שלדעת רבינו כשהקהל מברכים את שם ה' ("יהי שם ה' מבורך" וגו') אין נכון להבדל ולהיות נפרד מהם, לכן אומר את תחילת הפסוק עמהם. והוא ע"ד הנהגתו בעניית קדושה, שכאשר הי' ש"ץ הנה בתחילת הקדושה הי' אומר תיבת "נקדישך" עם הציבור בלחש, ואח"כ ממתין עד שיסיימו הציבור הקטע ואז מתחיל בקול מ"ונעריצך" (ראה הליכות מנחם ח"א פרק לג סעי' ז-ח. ושם נתבאר באופן אחר).

15. כן מתועד בהקלטות מזמנים שונים, והעידו כמה שכן הי' בדרך כלל. [בקובץ הערות וביאורים (אהלי תורה) גל' תתצ (ע' 72) הובא (מהקלטה כלשהי) שרבינו התחיל באמירה בעת אמירת הקהל, ויתכן שהי' זה באופן יוצא מהכלל]. וכן הוא בשו"ע אדה"ז סי' קצב ס"א: "ואע"פ שאמר 'נברך', צריך הוא לחזור ולהכניס עצמו לכלל המברכים לגמור ולחזור ולומר אחריהם 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו'". [וראה מה שהעיר בזה ב"סידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות" (ח"ג ע' א'תקב) מילואים סי' טו. וש"נ].

16. ראה ספר השיחות תש"ד ע' 20 שכ"ק אדמו"ר מהור"צ סיפר על הנהגת אביו כ"ק אדמו"ר מהור"ש, שהי' נוהג - לאחר הסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר מהר"ש - להתחיל באמירת "ברשות" ולאחר מכן לעצור לרגע (היינו, שביקש, במחשבה, רשות מאביו), ואז לסיים "מרנן ורבנן ורבותי". ועשה זאת באופן בלתי ניכר, כגון שנתן מבטו

וכמה פעמים (בשנים הראשונות) שמעו שאמר בקול "ברשות אדוננו מורנו ורבינו נברך אלקינו וכו'"¹⁷.

ה. כשהי' מזמן אמר - "ברשות מרנן ורבנן ורבותי, נברך..."¹⁸.

הגבהה באמירת "אלקינו"

ו. כשאמר רבינו תיבת "אלקינו" ("נברך אלקינו", "ברוך אלקינו") התרומם מעט¹⁹.

הגבהת הקול

ז. בעת שאמר רבינו "רבותי מיר וועלן בענטשן", "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם", וכן כשפתח ואמר "ברשות מרנן ורבנן ורבותי", הי' אומר בנעימה שקטה יחסית, אמנם כשהגיע אל התיבות "נברך אלקינו שאכלנו משלו" הי' מגביה קולו ואומר בנעימה חזקה יותר, שעמה המשיך בכל ברכת המזון²⁰.

בכוס וכדומה (כך שהמסובין לא הבחינו בזה, עיי"ש).

17. וכמה פעמים אף אמר בנוסח "ברשות אדוננו מורנו ורבינו הרב בעל הבית הזה" (ראה גם לעיל פרק כד הערה 1).

אבל בדרך כלל הפסיק לזמן קצר ביותר, ולאמרה לא מסתבר שהספיק לומר את המלים "אדוננו מורנו ורבינו אפילו בלחש, וכנראה הי' זה במחשבה בלבד, כבהערה הקודמת.

ולהעיר מהמובא ב'היום יום' חלק שני (פתגמים שליטת רבינו לצורך עריכת כרך שני של 'היום יום', אך לבסוף לא נדפס כרך זה): 'בני אדמו"ר הצמח-צדק - ולדורותם אחריהם - כשהיו מזמנין בנוכחיות אביהם היו אומרים: 'ברשות אדוננו מורנו ורבינו הרב בעל הבית' ולא היו מזכירים את המסובים' (ומקורו מספר השיחות תש"ד שם).

18. כ"ה גם בספר השיחות תש"ד שם שכך נהג אדמו"ר מהורש"ב. ואף שבכמה סידורי חב"ד (סידור 'תורה אור', 'תהלת ה' ועוד) נדפס "ברשות מרנן ורבותי" ללא תיבת "ורבנן", מ"מ המנהג הנכון הוא לומר תיבה זו. ואמנם כשהגיעו את סידור 'תהלת ה' לקראת הוצאתו לאור מחדש בשנת תשל"ח הורה רבינו להוסיף תיבה זו, ומאז נדפס כן בכל הוצאות הסידור. ראה סידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות, ח"ב ע' תתסב הערה 26, ושם ח"ג ע' א'תמו.

19. וכן מעיד רבינו ברשימת היומן (ע' קסב) אודות הנהגת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ: "כשמברך בעשרה, מתקומם מעט מכסאו באמרו 'אלקינו' שאכלנו משלו וכו'".

וכן נהג המנחת אלעזר ממונקאטש, כמוצוי בדרכי חיים ושלוש אות שה. וראה פסקי תשובות סי' קצב אות ד.

20. והוא בדומה להנהגתו בעת חזרת הש"ץ, שבתחילת חזרת הש"ץ הי' אומר בנעימה שקטה יחסית, וכשהגיע בקדושה לתיבת "ונעריצך" הי' מגביה קולו ועובר לנעימה חזקה יותר שעמה הי' ממשיך כל התפלה.

פרק כו

ברכת המזון בהיות רבינו המזמן

סיום כל ברכה בקול

- א. בשנים הראשונות כשרבינו הי' המזמן נהג לומר כל הברכה הראשונה בקול רם, אמנם לאחר מכן פסק ממנהג זה ואמר רק את סיום הברכה בקול²¹.
- ב. את שלוש הברכות הראשונות הי' מסיים בקול, והתחיל להגביה קולו (לא בחתימת הברכה לבדה, אלא) בפסקא שלפני סיום הברכה (וכגון בברכה הראשונה - "כאמור פותח את ידך כו").

הבקשות שב"יעלה ויבוא" - בקול

- ג. במועדים ובר"ח נהג רבינו לומר בקול רם את הזכרת היום שב"יעלה ויבוא" (כגון "ביום חג המצות הזה ביו"ט מקרא קודש הזה") ואת הבקשות²²: "זכרנו ה"א בו

21. בסיום התוועדות יום ב' דראש השנה תשל"ג הופתעו הציבור כאשר לא אמר רבינו את כל הברכה בקול רם (כמנהגו תמיד), אלא את סיומה בלבד, ולאחר מכן הבהיר טעם הנהגתו זו, שהוא כדי להוציא מדעתם של אלו הסבורים שרבינו מוציא מוציא אותם ידי חובה ואינם צריכים לברך בעצמם (ראה בתורת מנחם ח"ע ע' 10). וכן המשיך לנהוג בשנים שלאחר מכן.

[ויש אומרים שמה שדוקא בתשל"ג שינה רבינו הנהגתו, הוא מפני שבאותה שנה הגיעו הרבה אורחים מעולי גרוזיא, שמנהגם הי' שהמזמן מברך בקול רם את כל ברכת המזון והשומעים יוצאים ידי חובתם בשמיעה].

וראה קצות השלחן סי' מה ס"ו ובבדי השלחן שם סקי"ט (הובא גם בפסקי תשובות סי' קפג אות טו וסי' ר אות ד) שבזימון בעשרה אין צריך לשמוע ברכת הזון מפי המזמן, והזימון אצל רבינו הי' תמיד בעשרה.

22. וכן הורה לרבים כמובא ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים': "ביעלה ויבוא: המברך מגבי מעט קולו באמירת זכרנו כו' בו (בי"ת דגושה) לטובה כו' בו (בי"ת רפוי) לברכה כו' לחיים טובים - וכל המסובין עונים אמן אחר: לטובה, לברכה, טובים".

[אלא שההוראה לרבים היא לומר בקול רק את הבקשות עצמן, מתחיל מ"זכרנו", ואילו רבינו התחיל להגביה קולו כבר בהזכרת היום ("ביום ר"ח הזה" או "ביום חג כו"), ויתירה מזו - שבדרך כלל אמר בקול גם את המלים "לחיים טובים ולשלום" שלפני כן].

לטובה, ופקדנו בו לברכה, וזכרנו בו לחיים טובים", ובין קטע לקטע הי' ממתין כדי שהקהל יענה "אמן"²³.

הנחת הכוס ב"בונה ירושלים"

ד. כשהי' מסיים ברכת "בונה ירושלים" - הי' מניח הכוס על השולחן²⁴.

ובא' המכתבים (נד' בשלחן מנחם ח"א ע' שלא) ביאר רבינו ענין זה ומדוע אין חשש הפסק בעניית המסובין באמצע ברכת המזון, וז"ל:

"מנהג זה יסודתו בהררי קודש הוראה מפורשת של כ"ק מו"ח אדמו"ר ומעשה רב כ"ק אדמו"ר אביו (מוהרש"ב) - זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע. והטעם י"ל בפשיטות שלא גרע מהבו סכין הבו מלח".

וראה בהערה הבאה היכן מותר לענות אמן אחרי המזמן.

23. כאשר נשאל רבינו מתי יכולים המסובים לענות אמן אחרי המזמן, השיב: "בין הפרקים ובסוף ברכה זו (השלישית)" - הובא בשלחן מנחם ח"א ע' שלא.

ונתחבטו רבים בפירוש מענה זה, דלכאורה איסור הפסק בברכת המזון (ובפרט בג' ברכות הראשונות) חמור כתפילת י"ח (ואף יסודו מדאורייתא), כמובא בשו"ע אדה"ז סי' קפג סי"א. וכן נתקשו בפרטים נוספים בלשון המענה.

ויש שכתבו שכוונת רבינו ב"בין הפרקים" הוא לאחר (או גם בשעת?) אמירת "יעלה ויבוא". ובמקום זה יכולה להחשב עניית אמן כ"צורך הברכה וסיומה" (ע"ד המובא בשו"ע אדה"ז סי' ס' ס"ט בדעת י"א).

ראה בכ"ז קובץ יגדיל תורה גליון ל (ג.י. תשל"ט) ע' רצג. ס' הפסק בתפילה פ"ג ס"ט (ב) ובמילואים ע' 169. התקשרות גל' כג ע' 20 הערה 36. וש"נ.

וראה שו"ת בנין עולם או"ח סי' ה שמותר לענות אמן ששייך לאותה ברכה, וכן ראה מה ששקו"ט בזה באשל אברהם (בוטשאטש) סי' קפג. וראה גם מש"כ בקצות השלחן סי' מד בבדי השלחן ס"ק יב. וראה באריכות סידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות ח"ב ע' תתעז הע' 102.

24. וכן הורה רבינו לרבים, שיש לאחוז הכוס עד סוף "בונה ברחמי ירושלים אמן" ואז מעמידו על השולחן וחוזר ונוטלו לברכת בורא פרי הגפן (ראה שלחן מנחם ח"א ע' של. וש"נ. וראה גם הערות וביאורים (אהלי תורה) גליון תשלט ע' 14).

[בענין זה - זמן הנחת הגביע על השולחן - יש מנהגים שונים, הובאו בפסקי תשובות סי' קפג אות ט. טעם למנהגו הובא בלקוטי מהרי"ח, סדר ברכת המזון ד"ה ודע דהא].

הגבחה הקול בברכה הרביעית

ה. בברכה הרביעית, לא הי' מגביה קולו באמירת "ומכל טוב לעולם אל יחסרנו"²⁵.
ו. בשבת, יו"ט, חוה"מ ור"ח הי' אומר את כל ה"הרחמן" השייכים לאותו היום בקול רם והמסובין עונים אמן - לאחר כל אחד מהם.
ז. הי' מגביה קולו באמירת "הרחמן הוא יזכנו" שלאחר "ממרום ילמדו כו"²⁶ (ובימים מיוחדים החל להגביה קולו כבר ב"הרחמן" המיוחד לאותו יום, כנ"ל בסעיף הקודם).
ח. הי' ממשיך ואומר בקול "מגדיל (מגדול) ישועות מלכו גו'", עד סיום פסקת "עושה שלום" במלים "ואמרו אמן" - והציבור הי' עונה "אמן"; ולאחר מכן אומר בשקט את ההמשך ("יראו את ה'" עד "מבטחו").

25. ב"הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים" ובספר המנהגים ע' 22, כתב רבינו כהוראה לרבים: "אין עוין אמן אחר י'חסרנו".

והנה ברשימת היומן ע' שפו איתא: "ר' חיים זלמאנסאן הי' אומר 'אל יחסרנו' בקול, אבל אדמו"ר [מהורש"ב] נ"ע לא הי' עונה אמן, כי אם אחר 'ונאמר אמן'".

ובשלחן מנחם ח"א ע' שלב הובאה אגרת רבינו: "במ"ש אם יש לענות אמן בברכת המזון אחר אל יחסרנו, הנה שאלתי פעם את כ"ק מו"ח אדמו"ר וענה שהוא אינו עונה. . ואולי שסומכים על סוף הברכה, "ונאמר אמן", אף שגם בזה לא ראיתי שהשומעים ידייקו לענות אז אמן. וכאן מקום אתי להעיר בכלל, שפלא הוא שבכמה תפלות מסיימים ונאמר אמן, ואין השומעים עושים כן, וצ"ע".

וראה הערות וביאורים (אהלי תורה) גל' תתקכב ע' 164 ואילך מה ששקו"ט היכן הוא סיום ברכה הרביעית ע"פ מכ' רבינו, ושם כבר צויין שלמעשה רבינו לא הי' מגביה קולו אחרי "ונאמר אמן" כי אם אחרי "ואמרו אמן" (שאחרי "עושה שלום") ושם היו הקהל עונים אמן, כדלהלן סעיף ח.

26. ולפעמים הי' מתחיל להגביה הקול כבר באמרו התיבות "ונמצא חן ושכל טוב" או בסמיכות אליהם.

שתיית כוס של ברכה

ט. לאחר סיום ברכת המזון מגביה הכוס שוב ביד ימינו (באופן שמחזיקו בקידוש²⁷) ומברך "בורא פרי הגפן" בקול רם²⁸, ואז מחזיר הכוס ליד ימינו בצורה רגילה (היינו שמחזיק את הכוס מהצד ולא מלמטה) ושותה²⁹.

27 כדלעיל פרק כה הערה 3.

28 אמנם ברכת "בורא פרי הגפן" אמר רבינו בנעימה שקטה יחסית, ולא בנעימה הגבוהה שבה בירך את ברכת המזון גופא.

29 ואת הברכה האחרונה - "על הגפן כו'" - אמר לעצמו, בשקט.

חן חן על השתתפותכם בשמחתנו
ובברכת כתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה

משפחות

דייצס-הבלין סוקניק-ארנון

